

‘Landschappelijke logica moet het uitgangspunt zijn’

Interview met hoogleraar Steffen Nijhuis (Technische Universiteit Delft)

van Mil, Yvonne; IJsselstijn, M.

DOI

[10.5117/THG2024.4.002.MIL](https://doi.org/10.5117/THG2024.4.002.MIL)

Publication date

2024

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Historische Geografie

Citation (APA)

van Mil, Y., & IJsselstijn, M. (2024). ‘Landschappelijke logica moet het uitgangspunt zijn’: Interview met hoogleraar Steffen Nijhuis (Technische Universiteit Delft). *Tijdschrift voor Historische Geografie*, 9(4), 229-240. <https://doi.org/10.5117/THG2024.4.002.MIL>

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Green Open Access added to [TU Delft Institutional Repository](#)
as part of the Taverne amendment.**

More information about this copyright law amendment
can be found at <https://www.openaccess.nl>.

Otherwise as indicated in the copyright section:
the publisher is the copyright holder of this work and the
author uses the Dutch legislation to make this work public.

‘Landschappelijke logica moet het uitgangspunt zijn’

Interview met hoogleraar Steffen Nijhuis (Technische Universiteit Delft)

Yvonne van Mil

Technische Universiteit Delft

Y.B.C.vanMil@tudelft.nl

Marcel IJsselstijn

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

m.ijsselstijn@cultureelerfgoed.nl

Sinds maart 2023 is Steffen Nijhuis hoogleraar Landscape-based Urbanism bij de afdeling Urbanism van de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft. Op vrijdag 2 februari 2024 hield hij zijn intreerede met de titel ‘Landschapslogica’. Namens de redactie spraken Yvonne van Mil en Marcel IJsselstijn in Delft met Nijhuis over de ideeën uit zijn intreerede.

Afbeelding 1 Steffen Nijhuis.

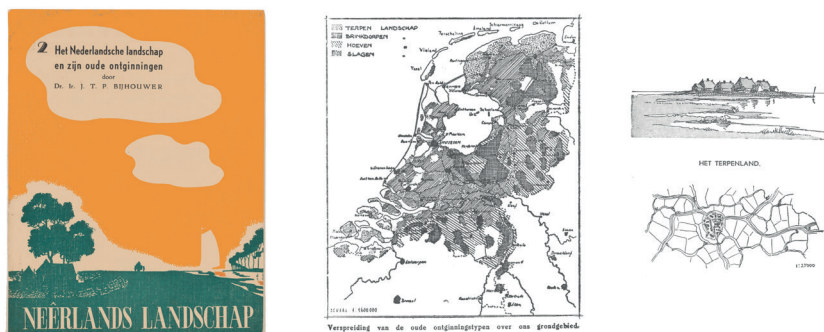
Kun je om te beginnen iets vertellen over je achtergrond: waar kom je vandaan, hoe is je carrière verlopen en heb je altijd iets met landschap gehad?

Natuur en landschap zijn altijd onderdeel van mijn leven geweest. Mijn opa was boswachter in het Haaksbergerveen. Ook mijn ouders hielden veel van de natuur. Met mijn vader ging ik vaak 's ochtend vroeg de natuur in. Hij liet me de samenhang zien van bodem, water, planten, dieren en mensen. Na de basisschool ben ik begonnen op de lagere landbouwschool in Vorden, omdat ik iets met mijn handen wilde doen en iets met het groen. Ik kon ook naar het vwo, maar daar had ik helemaal geen zin in. Mijn ouders zeiden: doe dan iets praktisch waar je plezier in hebt en waar je je boterham mee kunt verdienen. Dat werd dus de landbouwschool, waar mijn liefde voor de natuur en landschap groeide.

Na de lagere landbouwschool ben ik in Nijmegen voor hovenier gaan leren bij de middelbare tuinbouwschool. Daar leerde ik een landschapsarchitect kennen, die het vak tuinontwerpen gaf en mijn interesse in landschapsarchitectuur aanwakkerde. Om dit verder uit te bouwen, wilde ik doorleren op de hogeschool. Omdat ik vanuit de hoveniersopleiding daar niet direct naartoe kon, heb ik eerst nog een opleiding leidinggevend middenkader voor de groene omgeving gevolgd: dat ging over dingen als begrotingen maken en bestekken schrijven. Daarna heb ik landschapsarchitectuur gestudeerd op de Hogeschool Larenstein en Wageningen Universiteit. Na mijn afstuderen heb ik gewerkt bij Vista Landschapsarchitecten in Amsterdam. We werkten daar veel op verschillende schaalniveaus: van regionale schaal tot park en openbare ruimte. Het landschap stond centraal, maar vanuit mijn opleiding gebruikte ik ook Geografische Informatie Systemen (GIS) als gereedschap om te denken en ontwerpen. Daar wilde ik me verder in verdiepen, in GIS als ontwerptool. Ik heb toen een voorstel voor een promotieonderzoek geschreven en kreeg de keuze om naar Wageningen of Delft te gaan. Ik koos voor Delft, omdat daar het verband met de stedelijke omgeving sterker ontwikkeld was. In Delft werkte ik als onderzoeker aan mijn dissertatie, maar werd ook projectleider van de *Polderatlas van Nederland*. Dat was een heel intensief traject, met veel onderzoeks- en tekenwerk, waar we met een team van 5-6 mensen vijf jaar aan hebben gewerkt.

Dat is best een bijzondere voorgeschiedenis.

Geen gangbare inderdaad, maar ik ben heel blij dat ik het zo gedaan heb. De relatie tussen aan de ene kant het abstracte en aan de andere kant het praktische, daar ben ik elke dag nog heel erg blij mee. Leren doorpakken, dat leer je in de praktijk, maar tegelijkertijd is het fijn zaken in perspectief te kunnen plaatsen en te kunnen conceptualiseren. In de ivoeren toren van de wetenschap

Afbeelding 2 Landschappen kunnen op grond van hun landschapslogica worden onderverdeeld in verschillende landschapstypen. Jan Bijhouwer, hoogleraar Landschapsarchitectuur in Wageningen en Delft, was de eerste die in Nederland landschapstypen in kaart bracht en beschreef met de voor hem zo kenmerkende tekeningen (J.T.P. Bijhouwer (1944). *Het Nederlandsche landschap en zijn oude ontginningen*. Den Haag. De Hofstad).

hebben we soms de neiging alles te problematiseren en te blijven hangen, dan is het fijn een stap te zetten en een handelingsperspectief te hebben.

Waar kwam je keuze voor Delft ten opzichte van Wageningen vandaan? Je hebt een stevige groene achtergrond die eerder bij Wageningen lijkt te passen. In Delft ligt de nadruk meer op ontwerp.

Het was een luxepositie dat ik kon kiezen, maar ik vond de relatie met stedenbouw en architectuur heel belangrijk. En ik was enthousiast over het werk van Clemens Steenbergen, die destijds hoogleraar was in Delft. Ik heb met hem gewerkt aan het boekje *Composing landscapes. Analysis, Typology and Experiments in Design* (2008) en ook aan de *Polderatlas van Nederland* (2009).

Wat heeft de TU Delft studenten in landschapsarchitectuur te bieden als het gaat om ecologische kennis van het landschap?

Na de Tweede Wereldoorlog kwam er een roep om de landschapsarchitectuur mee te nemen in de wederopbouwopgave. Er was een aantal mensen, waaronder architect Granpré Molière, die er een punt van maakten om stedenbouw en landschapsarchitectuur aan het curriculum in Delft toe te voegen. Jan Bijhouwer werd in 1957 de eerste lector Landschapsarchitectuur in Delft. Bijhouwer had het idee om een soort complementair systeem te maken tussen de Academie voor Bouwkunst en de universiteiten van Wageningen en Delft. In Delft zou de stedenbouwkundige kant centraal

staan, in Wageningen de biologische kant. De Academie was bedoeld voor mensen die in de avonduren wilden studeren. Voor mij is het nog steeds een complementair systeem waar ik met mijn collega's in Wageningen regelmatig gesprekken over heb: hoe kunnen we die complementariteit weer herstellen, zoals door onze voorgangers ooit is opgezet?

We leveren in Delft een ander soort landschapsarchitect af dan in Wageningen. Grofweg beginnen ze in Wageningen met de systemen en komen dan daarna bij de ruimtelijke expressie. In Delft beginnen we andersom. We gebruiken de morfologie van het landschap om inzicht te krijgen in ruimtelijke systemen, waarbij structuren en processen het landschap in wisselwerking vormen. We proberen onze studenten landschapslogica bij te brengen en het verband tussen ontwerp, technologie en wetenschap te cultiveren.

De masteropleiding Landschapsarchitectuur bestaat in Delft nu iets langer dan tien jaar. We zien dat veel studenten uit binnen- en buitenland na hun bachelor hierheen komen, omdat ze juist die stedelijke context willen. Verstedelijking is natuurlijk een van de grote opgaven waar we mee te maken hebben. En dan is het de vraag hoe we natuurlijke systemen als ontwerpprincipes kunnen gebruiken voor die verstedelijking. Dan heb je die systeemkennis nodig om tot verstandige keuzes te komen en daaraan te ontwerpen. Hoe ontwerp je in de stad met het landschap als basis? Een mooie opgave waar ik veel energie van krijg.

Hoe ben je bij het onderwerp voor je oratie gekomen? Komt dat ook voort uit de huidige opgaven waar je iets mee wilde, zoals verstedelijking?

Ik heb er lang over nagedacht, maar het begrip landschapslogica is voor mij heel evident. Landschapslogica verwijst voor mij naar een manier van denken en redeneren waarbij het landschap centraal staat. Het refereert aan een aanpak waarbij het begrijpen van het landschappelijke systeem en de daarmee samenhangende natuurlijke en sociaal-culturele processen de basis vormen voor het ontwerpen van toekomstbestendige, stedelijke omgevingen, van regio tot achtertuin. Ontwerpen met de natuur, mensen en geschiedenis vormt de kern van de benadering. Met landschapslogica kunnen we op basis van inzicht in het bestaande, plannen maken voor de toekomst.

Toch zie ik om mij heen dat er eigenlijk te weinig of geen gebruik wordt gemaakt van landschappelijke logica. We zijn heel erg gewend om te denken in hokjes. In projecten gaat het over infrastructuur, over water of over natuur. In het landschap komt alles samen. Het wordt gezien als een soort achtergrond, een optelsom van sectorale oplossingen. Landschap is zo voor de hand liggend dat mensen er eigenlijk altijd aan voorbij gaan. Terwijl, als je het mensen vraagt, dan hebben ze het eigenlijk altijd over landschap.

Afbeelding 3 Ontwerpen gebruiken om een betere toekomst op te bouwen, niet alleen voor de mens, maar ook voor de andere soorten waarmee we deze planeet delen (afbeelding: Steffen Nijhuis met OKRA Landschapsarchitecten).

Neem bijvoorbeeld de energietransitie. Ik ontken zeker niet dat dat een hele belangrijke opgave is, maar het is in feite ook weer een sectorale aanpak. We hebben een energieprobleem en moeten dat probleem aanpakken. Maar hoe zich dat verhoudt tot de ruimtelijke omgeving van de mensen, daar wordt vaak compleet aan voorbij gegaan.

Als we landschap als basis nemen, dan heb je opeens niet alleen de natuur te pakken, maar ook de mensen en de cultuur die ermee te maken hebben. Landschap verbindt: verbindt schalen, verbindt mensen, verbindt thema's. Op het moment dat we beter leren begrijpen hoe die dingen zich tot elkaar verhouden, dan wordt het opeens veel interessanter. Dan kunnen we sectorale zuilen doorbreken en werk je als landschapsarchitect met een architect, een stedenbouwer of civiel ingenieur samen om een betere leefomgeving voor mens, plant en dier te maken.

Je zou kunnen denken dat het adagium 'bodem en water sturend', dat sinds 2022 in de nationale ruimtelijke ordening wordt gehuldigd, een voorbeeld is van de landschapslogica die jij voorstaat. Toch ben je daar kritisch over in je intreerede. Waarom?

Ik ben er kritisch over in de zin dat zo'n begrip, net als bijvoorbeeld 'ruimtelijke kwaliteit', heel snel verwordt tot een abstractie, een containerbegrip dat eigenlijk niets meer betekent. Ik vind bodem en water sturend op zich een

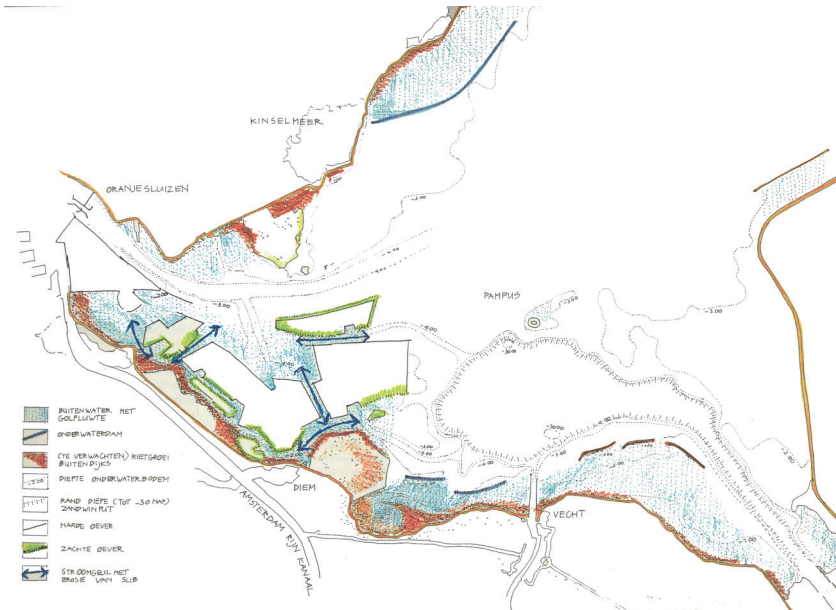
heel goed initiatief. Maar als je kijkt hoe daar invulling aan wordt gegeven, dan wordt het heel gauw plat en gaat het voorbij aan wat de potentie is voor het bouwen aan levende en interessante landschappen.

Kan je daar een voorbeeld van geven?

Neem het weer onder water zetten van lagergelegen gebieden. Landschapsarchitecten werken daar ook aan mee. We zien veel plannen waarbij half Nederland onder water staat. Dit is prima om het gesprek te voeren, maar het ontbreekt aan handelingsperspectief. Het is gewoon te ver van de belevingswereld van de mensen af. Terwijl als je bijvoorbeeld goed kijkt hoe het veenweidegebied historisch in elkaar zit, met verschillende peilvakken, dat veel meer mogelijkheden biedt voor landschapsbewust bouwen en klimaatadaptatie. Dan kan je bijvoorbeeld zeggen: we gaan het aantal peilvakken terugbrengen en maken daarbij een zonering waarin de lagergelegen gebieden vernatten en andere vakken droger worden. Die lagere natte gebieden, dat zijn nou net ook de gebieden waar de meest kwetsbare veenbodems zijn. Die veenbodems kan je dan weer vernatten en laten aangroeien, dan krijg je een veel genuanceerder verhaal over hoe je Nederland in de toekomst kunt gaan ontwikkelen. Dan gaat het ook over landbouw, over natuur, over recreatie en alternatieve vormen van wonen. Het gaat om een gebiedsgerichte benadering waarin je natuurlijke systemen als basis neemt met de culturen die daarbij horen. Dan kan je dingen voor elkaar krijgen die én goed zijn voor de biodiversiteit én goed voor de waterveiligheid, maar ook voor de lokale gemeenschap. Een gezond landschap maken dat ook economisch aantrekkelijk is omdat het goed functioneert. Zo'n aantrekkelijk en gezond landschap is een belangrijke vestigingsvoorwaarde, dus ook voor de economische ontwikkeling van de stad van belang.

Is een belangrijke voorwaarde voor succes, dat er tijd is voor dit soort processen?

Ja, tijd en vertrouwen en echt een open, respectvolle blik naar elkaar. Dat vind ik het mooie van een gebiedsgerichte, landschappelijke benadering waarin ruimte en ontwerp centraal staan. Landschap is daarvoor gewoon een heel fijn woord, want iedereen kan zich er wat bij voorstellen. Op het moment als we over landschap in gesprek gaan, dan gaat het over beleving en mooie herinneringen, maar ook cultuur, biodiversiteit en water, en de systemen die daarbij horen. De kunst is dan natuurlijk, als je die gezamenlijke basis hebt, om een punt op de horizon te definiëren: waar willen we met elkaar naartoe werken? En vanuit dat toekomstperspectief ook weer

Afbeelding 4 Het landschap als basis voor het ontwerp van IJburg, Amsterdam, Nederland (F. Palmboom et al. (1996). *Ontwerp voor IJburg. Nota van uitgangspunten*. Amsterdam: Dienst Ruimtelijke Ordening).

terug redeneren: wat kunnen we morgen eigenlijk al gaan doen om op dat punt in de toekomst uit te komen?

In Nederland hebben we jarenlang een top down beleid gehad. Nou, dat heeft niet gewerkt. Nu zitten we precies aan de andere kant: alles moet lokaal via de gemeente worden opgelost. De samenhang is zoek en dat levert veel problemen op. Je hebt eigenlijk iets nodig wat er precies tussenin zit. Op het moment dat we het zo organiseren dat we op nationaal niveau een langetermijnperspectief hebben, met een robuust ruimtelijk raamwerk waar we prioriteiten en verantwoordelijkheden kunnen duiden en zaken in verband met water, natuur, cultuur kunnen veiligstellen, dan heb je daarbinnen eigenlijk een enorm speelveld van mogelijkheden om lokaal en regionaal op verschillende snelheden inhoud en kleuring aan te geven.

Ruimte voor de Rivier is hiervan een goed voorbeeld. Dat was eigenlijk niet mogelijk binnen de bestaande wets- en beleidskaders. Maar er was wel een goed idee over hoe het systeem in elkaar zit en hoe de grote schaal en de kleine schaal zich tot elkaar verhouden. Dit idee zat zo goed in elkaar dat we het zijn gaan implementeren. Er kwam een speciale wet en het project is uiteindelijk geslaagd, na jarenlange lokale en regionale uitwerking.

In je intreerede noem je op stedenbouwkundig niveau IJburg als een goed voorbeeld waarbij landschapslogica in het ontwerp is toegepast. Kan je daar iets meer over zeggen?

Landschapslogica heeft te maken met het gebruik van de water- en eco-systemen als basis, als een hoofdorde. Dan zijn er niet zo heel veel stedenbouwkundige voorbeelden waar dat gedaan wordt. In IJburg hebben ze hier wel heel goed naar gekeken. Niet alleen de landschappelijke structuur is als uitgangspunt genomen voor het ontwerp, maar ook het onderwaterlandschap met processen van erosie en sedimentatie.

De Haagse Beemden in Breda is ook een vroeg voorbeeld. Het enige wat daar misschien beter had gekund, is de toegankelijkheid naar het landschap. Want als je daar nu heengaat, kom je er bijna niet in. Haverleij bij 's-Hertogenbosch vind ik ook altijd een heel interessant voorbeeld. Dat is een andere soort landschapslogica, waarbij een nieuwe vorm op het landschap is gesuperponeerd, die nieuwe ruimtelijke en ecologische kwaliteiten creëert. Van die kasteelarchitectuur kan je van alles vinden, maar er is wel geprobeerd om een gemeenschap te vormen.

Er wordt in het kader van de woningbouwopgave weer gedacht over grote uitleglocaties, ook op plekken waar je vanuit 'bodem en water sturend' vraagtekens bij kan zetten, zoals het Vijfde Dorp in de Zuidplaspolder. Hoe kijk jij naar dat soort plannen vanuit jouw visie over landschapslogica?

Het is om te beginnen verstandig eerst te kijken wat we binnen de bestaande stedelijke structuren kunnen bereiken. In Zuid-Holland zouden we iets van 300.000 woningen moeten bouwen. Er zijn studies die uitwijzen dat we dat gewoon binnen de stedelijke contouren kunnen doen, zonder daarbij in te boeten aan ruimtelijke kwaliteit. Sterker nog, het zou een aanjager kunnen zijn om kwalitatief hoogwaardige groenstructuren in de openbare ruimte en bijzondere woonmilieus te realiseren. Dat staat voorop: laten we nieuwe woningbouw eerst zoveel mogelijk concentreren op plekken waar dat kan binnen de bestaande stedelijke contouren.

Vervolgens denk ik dat woningbouw ook gebruikt kan worden om landschappelijke kwaliteiten te creëren. Neem bijvoorbeeld het boezemsysteem in Zuid-Holland. We kunnen dat systeem omvormen tot een dubbel boezemsysteem voor waterberging, natuurontwikkeling en recreatie. Dit kan samengaan met het creëren van bijzondere woon-watervmilieus, waar je met de boot naartoe kan. Woningbouw en landschap levert dus ook heel veel kansen op. Wat er helaas vaak in de praktijk gebeurt, is dat vooral de woningbouw voorop staat en het landschap het kind van de rekening wordt. Op het moment dat je dat dus omdraait, en het landschap centraal

Afbeelding 5 Kerkebosch, Zeist (NL) is een voorbeeld van een landschapsbewuste stedelijke ontwikkeling (foto: wUrck architectuur, stedenbouw en landschap).

stelt, kunnen er fantastische dingen ontstaan. Kijk naar Kerkebosch in Zeist, waar het landschap leidend is geweest bij het herontwikkelen van de nieuwe woonwijk. En niet alleen voor de *happy few*, maar ook met sociale woningbouw. Het kan dus wel, als landschap de basis is. Het landschap moet de basis zijn.

Om een verschil te kunnen maken in de ruimtelijke ordening zijn vooral ook de projectontwikkelaars, vastgoedmanagers en beleidsmakers nodig. Zouden zij niet veel meer moeten worden opgeleid met het idee van landschapslogica?

Wat ik mijn studenten probeer bij te brengen, zeker in het afstudeerjaar, is dat je eigenlijk drie lagen hebt die je goed op elkaar moet afstemmen: de fysieke laag van het ruimtelijke en natuurlijke systeem, de laag van het culturele en sociale systeem en de laag van de *governance* (regels en beleid). Op het moment dat die drie lagen met elkaar in evenwicht zijn of met elkaar samenwerken, kan je tot een succesvol plan komen. In mijn ervaring moet je eerst heel goed de fysieke context van een gebied begrijpen. Vervolgens moet je in gesprek gaan met de mensen die in dat gebied wonen en werken en van hen leren. Pas dan komt de *governance* kant: wat kunnen we daar mee? Als je een beleidsnota als uitgangspunt neemt voor het ontwerp, dan sluit je veel mogelijkheden uit, want beleidsnota's zijn immers ook een politieke keuze. Dat betekent dat veel dingen niet meegenomen worden, terwijl die misschien wel van belang zijn.

Studenten moeten dus leren om goed te begrijpen hoe een gebied in elkaar zit. Daar proberen we ze wat handvatten voor te geven. En van daaruit te laten nadenken over wat daar mee kan. Hoe kunnen we de natuurlijke en sociaal-culturele processen activeren om niet alleen een goed functionerend water- en ecosysteem te hebben maar ook een fantastische woon- en werkomgeving te bouwen? Dat is vaak al een enorme stap in het denken. Dan gaat het er ook nog eens om dat te kunnen vertalen in een ontwerp wat niet voorbijgaat aan de menselijke schaal en de beleving van het landschap. Wat wij gewoon prettige ruimtes vinden. Dat zijn dus best veel dingen die je ze dan in twee jaar zou moeten bijbrengen.

Ik heb nu iets van 120 studenten mogen begeleiden in hun afstuderen. Veel van hen zijn op hele goede plekken over de hele wereld terechtgekomen en kunnen daar dat gedachtegoed implementeren en zo het verschil maken. De jeugd is echt de toekomst, dat is fantastisch om te zien.

We hebben vorig jaar in het THG Adriaan Geuze geïnterviewd.¹ Al langere tijd maakt hij zich ernstige zorgen over de omgang met het landschap in Nederland. Door uitdijende bedrijventerreinen, windmolenparken of aanleg van ‘nieuwe natuur’ verdwijnen grote delen van waardevolle cultuurlandschappen. Deel je die zorgen?

Ja, die deel ik. Maar ik ben een rasoptimist, dus ik probeer dingen altijd vanuit de positieve kant te bekijken. Door de aanpak die we de afgelopen jaren gepropageerd en uitgewerkt hebben, gebeuren er veel ongelukken. Dan krijg je inderdaad van die blokkendozen langs de weg waarvan niemand weet wat er gebeurt. Maar dat gaat nooit veranderen als we geen alternatieve toekomsten laten zien en we mensen niet opleiden om daar op een andere manier naar te kijken, ander beleid voor te maken en daar op een andere manier aan te ontwerpen. We kunnen wel ach en wee roepen, maar op het moment dat we niet de hand in eigen boezem steken en onze toekomstige generaties niet zelf anders leren denken, dan gaat het niet veranderen.

Het ging in het gesprek met Geuze ook over de stikstofcrisis en de discussie over de Natura 2000 gebieden. Hoe kijk jij daarnaar?

Als we deze opgave meer landschappelijk zouden *framen*, zou dat dat veel constructiever zijn. Op het moment dat je een boer geen perspectief geeft, dan krijg je hakken in het zand. In feite zijn zij ook het product van allerlei politieke keuzes die in het verleden zijn gemaakt. Uiteindelijk gaat het over

¹ Baas, H. & M. IJsselstijn (2023). ‘Het landschap is onze legacy’. In gesprek met Adriaan Geuze. *Tijdschrift voor Historische Geografie* 8 (4), pp. 305-318.

leefkwaliteit. En als je het over leefkwaliteit hebt, dan spelen landschap en natuur een hele belangrijke rol. Wat we moeten doen, is een stevig natuur- en landschapsnetwerk bouwen waarmee we het landschap niet op slot zetten, maar wel specifieke ontwikkelingsrichtingen aangeven. Dus niet een groene contour om een gebied heen zetten en zeggen: dat gaan we beschermen. Want dan zegt de gemeente na een jaar: die contour kunnen we een beetje oprekken. Dan bouwen we er weer wat bij en compenseren we dat elders. Dat zie je gebeuren in het Groene Hart. We hebben het altijd over het Groene Hart, maar feitelijk is het helemaal geen groen hart. Het zijn een stuk of 6 of 7 verschillende gebieden die allemaal hun eigen karakteristieken en potenties hebben om dingen te ontwikkelen. Maar als we dat niet zo benoemen, dan wordt het nooit wat.

Zie je hier nog een rol voor de erfgoedsector, in de bescherming van landschappen?

Sommige gebieden, zoals de Beemster, moet je gewoon beschermen, dat is duidelijk. Maar er zijn ook heel veel landschappen waarvoor we handvatten moeten bieden om deze te ontwikkelen. Dat heeft een proactieve houding nodig, gebaseerd op grondige kennis en skills. Dat vraagt ook om een aanpak die sector- of discipline overstijgend is. En dat is wat we vaak ontberen. In de erfgoedsector, maar bijvoorbeeld ook in de ecologie, zouden professionals getraind moeten worden om samen te werken met andere disciplines en niet alleen maar te denken en handelen vanuit je vakgebied. Als we dat niet doen, is er vaak niet zoveel mogelijk en gaat een gebied op slot. In de praktijk worden er dan toch altijd omwegen gevonden om beschermingsregels te ontwijken. En dan vinden ontwikkelingen juist plaats op de manier die je niet wilt en gaat het hele gebied, zoals we dat met zijn allen zo mooi vonden, naar de ratsmodee.

In Noord-Holland heb ik een analyse gemaakt van de openheid van het landschap. Die openheid van het landschap is een heel abstract begrip, maar je kunt het meten. En ik kwam tot de conclusie dat je vijf verschillende soorten openheid hebt die je ook gewoon in het landschap kan duiden. Vervolgens was de respons: dat gaan we beschermen. Op zich prima, maar wat is dan het perspectief wat we geven? Het is daarom beter gelijktijdig ook principes te benoemen, die je kunt gebruiken om landschapsbewust en contextueel te werken: zeg maar bescherming door ontwikkeling in de praktijk.

Vanuit de erfgoedsector moet er kennis zijn over de specifieke en bijzondere karakteristieken van een landschap, maar dus ook over de principes die daaraan ten grondslag lagen. En een houding die verder gaat dan ergens

een hek eromheen zetten en zeggen: het is een monument, daar mag je niks mee doen. Je moet ook iets zeggen over wat er wél kan gebeuren en de bandbreedtes waarbinnen je dat kan doen.

Landschap is voor mij een levend begrip. Dat heeft aan de ene kant te maken met het begrijpen hoe het landschap in elkaar zit en wat de waarden ervan zijn. Maar tegelijkertijd ook handvatten te bieden hoe je daar dan mee kan werken. En dat maakt het heel moeilijk omdat het daarmee dus uit de hokjessfeer komt. Je kan niet zeggen: je moet het zo of zo doen. Nee, je moet een soort toolbox of een set van handvatten bieden waar mensen mee aan de slag kunnen gaan. Dat vraagt fijngevoeligheid en het kunnen denken in ruimte en ontwerp. En het vraagt tijd, tijd om op een constructieve manier in gesprek te kunnen gaan met elkaar.

Over de auteurs

Yvonne van Mil is als onderzoeker ruimtelijke geschiedenis en cartograaf verbonden aan de Technische Universiteit Delft en werkt daarnaast als zelfstandig onderzoeker voor diverse erfgoedinstellingen.

Marcel IJsselstijn studeerde sociale geografie in Utrecht en erfgoedstudies aan de VU. Tussen 2015 en 2020 was hij als promovendus verbonden aan de Universiteit Leiden, waar hij onderzoek deed naar stadsontwikkeling in de middeleeuwen. Momenteel werkt hij als onderzoeker stedenbouw & cultuurlandschap bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.